

ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ: НАСЛІДКИ РЕЦЕПЦІЇ В СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

**Достдар Р. М. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Миколаївського комплексу Національного університету «Одеська юридична академія»**

Розвиток та становлення цивільного та сімейного законодавства України тісно змикається з конкретними історичними подіями і має розглядатися в закономірному русі, в тісному зв'язку з умовами його існування. Зважаючи на актуальність проблем правового врегулювання діяльності органів опіки та піклування, необхідності та доцільності реформування державної системи опіки та піклування, доцільно дослідити історію становлення та розвитку цього правового інституту, а також проаналізувати чинники, що впливали на розвиток відповідного цивільного та сімейного законодавства.

Огляд літератури за темою показав, що цій проблемі присвятили свої роботи Харитонов Є.О., Заїка Ю.О., Ромовська З., Гопанчук В.С., Борисова В.І., Антокольская М.В., Євко В. та інші.

Слід зазначити, що понятійний та категоріальний апарат, термінологія сучасного інституту опіки та піклування ґрунтується на ідеях, засадах та визначеннях, розроблених ще римською класичною юриспруденцією.

Опіку й піклування римські юристи розуміли як інститут (юридичний прийом, засіб), за допомогою якого здійснювалося «заповнення» дієздатності особи, що не були під чієюсь владою.

Чіткого розмежування між опікою й піклуванням у Римі не проводили.

Якщо зараз опіка й піклування відрізняються характером діяльності опікуна й піклувальника (перший діє від імені опікуваного, інший дає згоду на здійснення договору), підставою встановлення (опіка над повністю недієздатними, піклування – над обмежено дієздатними), то в Римі опіка, наприклад, установлювалася над обмежено дієздатними (жінки), а піклування – над повністю недієздатними (душевнхворі).

У найдавніші часи опіка встановлювалася не в інтересах опікуваного, а для захисту його майна в інтересах спадкоємців. Однак поступово стали усе більше враховуватися й інтереси самого опікува-

ного. Так, якщо раніше опікун міг розпоряджатися майном опікуваного вільно й міг бути притягнутий до відповідальності тільки у випадку несумлінності або розтрати довіреного йому майна, то згодом преторська практика розробила спеціальні позови, спрямовані на відшкодування збитку, заподіяного опікуваному неналежним виконанням опікунських функцій.

Отже, у Римському приватному праві цілком очевидно простежувалася тенденція розвитку даного інституту від способу обмеження прав опікуваного до всебічного захисту його інтересів, із чим пов'язані й зміни у визначенні кола потенційних опікунів і порядку їхнього призначення.

Оскільки спочатку опіка розглядалася як право, опікун міг відмовитися від нього, передати іншій особі. У той час це виглядало цілком логічно, тому що мова йшла про розпорядження своїм правом. Але не менш логічним стало також обмеження в можливості позбавлення від опіки, коли вона почала розглядатися не як право, а як, хоча й почесний, але обов'язок. Від неї можна було відмовитися лише в особливих випадках, а виконання обов'язків опікуна було поставлено під контроль із боку держави.

Уже в останній період існування Римської держави опікун міг бути призначений в адміністративному порядку, якщо в того, хто мав потребу в опіці, не було родичів.

Інститут опіки та піклування відомий майже всім правовим системам сучасності. Звісно, зміст цього інституту дещо відрізняється в окремих країнах, однак, скрізь він сприймається як ефективний засіб заповнення недостатньої або повністю відсутньої дієздатності фізичної особи й (або) засобом охорони майна, яке тимчасово залишилося без хазяїна.

Так, у праві країн континентальної Європи опіка призначається відносно неповнолітніх дітей, що втратили батьків, або якщо батьки позбавлені батьківських прав або дієздатності й не можуть представ-

АНОТАЦІЯ

В даній статті досліджується один з інститутів сучасного права – опіка та піклування. Ці правові засоби за допомогою яких може реалізувати права та обов'язки недієздатна особа чи особа з неповною дієздатністю існують також в різних країнах Європи. Як і Україна, вони є нащадками римських правових традицій. Основні засади опіки та піклування в свій час були рецепійовані європейськими країнами при розробці національних законодавств.

Ключові слова: опіка, піклування, рецепція, римське право.

АННОТАЦИЯ

В данной статье исследуется один из институтов современного права – опека и попечительство. Эти правовые средства с помощью которых может реализовать права и обязанности недееспособное лицо или лицо с неполной дееспособностью существуют также в разных странах Европы. Как и Украина, они являются последователями римских правовых традиций. Основные принципы опеки и попечительства в своё время были рецепированы европейскими странами при разработке национальных законодательств.

Ключевые слова: опека, попечительство, рецепция, римское право.

SUMMARY

In this article is studied one of the institutes of modern law – guardianship and care. These legal means, wish help of which disabled person or person with partial disabilities can realize his rights and duties, exist in different European countries. As Ukraine, they are descendants of Roman legal traditions. The main principles of guardianship and care were once perception by European countries during the development of national legislations.

Keywords: Guardianship, care, perception, Roman Law.